

nog kruga, »dnevne sobe« i izrazite privatnosti? Da li veliki, nacionalni radio-televizijski sistemi, centrirani oko komunikacionog satelita (što je najjeftinije rešenje), mogu dobro da zadovolje (brojem jezika koje će njihovi kanali »propuštati«) postupno stvaranje nacionalne svesti i kulturnog identiteta mnogobrojnih etničkih celina koje žive u zemljama u razvoju i često su potpuno anonimne, komunikaciono obespravljene, mada veličinom ponekad višestruko nadmašuju populacije nekih razvijenijih, takozvanih nacionalnih država? Da li je i za zemlje u razvoju, konačno, prihvatljivo da izgrađuju masovne komunikacije po obrascu monopolističkog kapitalizma, jer ih je, po mišljenju Smajta⁸, taj kapitalizam razvio zbog sopstvene potrebe da mu masovni medij kreiraju i serviraju masovnu konzumističku publiku?

Peto, u potpuno novom svetlu sada i iz užeg plana vidimo borbu za novi međunarodni informativni poredak. Sada se može ponoviti pitanje: ko definiše strategiju novog međunarodnog informativnog poretka? Ako o toj borbi i o tom procesu i dalje govorimo zamišljajući da mu je tačka oslonca »tehnologija«, jedini je zaključak da će šačica zemalja koje poseduju re-sursse za proizvodnju inovacija i hardvera i softvera komunikacione tehnologije, »iza scene« određivati pravce razvoja novog međunarodnog informativnog poretka. Ako nacionalne komunikacione politike, prvenstveno zemalja u razvoju, ostanu na nivou izbora komunikacione tehnologije i prioriteta društvenog komuniciranja, zajedno s komunikacionom tehnologijom nacije u zrenju, verovatno će uvoziti i prioritete, i u krajnjoj konsekvenci preko toga stremiti modeliranom kulturno-civilizacijskom razvoju. To je tužan kraj svakog viđenja borbe za novi međunarodni informativni poredak koje se usidrilo tehnologijom da bi plutao na moru društveno-ekonomskih, klasnih, kulturnih i drugih suprotnosti u savremenom svetu.

Umesto zaključka, razmotrimo sada da li je nakon svega rečenog novi međunarodni informativni poredak u svetu moguć. Da li je moguć kao kolektivni, voljni akt zemalja u razvoju, ili bar onih okupljenih u pokretu nesvrstavanja? Uprkos svemu ranije rečenom, odgovor može biti pozitivan. Međutim, da bi se ovaj strateški cilj domašio, potrebno je, po mišljenju autora, da se u krilu zemalja u razvoju ostvare dve pretpostavke: one se moraju suštinski opredeliti za oslanjanje na sopstvene snage, i moraju obaviti prevrednovanje date, postojeće, komunikacione tehnologije.

Oslanjanje na sopstvene snage ovde ne predlažemo kao nekakav akt »izbora« datih modela bilo društva i političkog sistema, bilo komunikacione tehnologije i prioriteta društvenog komuniciranja. Oslanjanje na sopstvene snage, u svetlu svih iznetih a nepovoljnih okolnosti za zemlje u razvoju, predlažemo kao suštinski novum, kao insistiranje na razvitku kvalitativno novih društvenih odnosa u nedovoljno razvijenim zemljama. One moraju tragati za modalitetima specifičnih, autentičnih uslova i okolnosti iniciranih, humanih, besklasnih, neotuđujućih i neeksploatatorskih društvenih odnosa. Realizacija takvih društvenih odnosa jedina je delotvorna koncepcija oslanjanja zemalja u razvoju na sopstvene snage. U tim relacijama temeljnih društvenih promena pojavice se novi prioriteti i u društvenom komuniciranju i izronice autentične potrebe naroda koji će moći da zagospodari i infosferom svoje zajednice. Samoupravni narod ima najveće šanse da zagospodari svakom, pa tako i komunikacionom tehnologijom.

Druga je pretpostavka da sazajni duh sveta u razvoju pride prevrednovanju realizovane i nagoveštene komunikacione tehnologije. Kao što u kontekstu novog međunarodnog ekonomskog poretka zemlje u razvoju odbijaju da budu uklopljene i ukalupljene u vertikalnu, nepravednu svetsku podelu rada, koja bi da ih odredi kao proizvođače hrane i sirovina (dok bi razvijeni proizvodili »znanje« i informacije), tako one imaju pravo da odbiju i ostvarene i ponuđene obrasce u informaciono-komunikacionim odnosima. Kada to danas zemlje u razvoju čine, ponekad i vrlo oštro, mi to zovemo praktičnim manifestacijama borbe za novi međunarodni poredak. Ali, osim odbijanja da se »bira« tuđom voljom modeliran pravac razvoja, moguć je i korak dalje. Treba, dakle, prevrednovati postojeću, i sopstvenim snagama raditi na eventualnom razvoju drugačije komunikacione tehnologije!

Ako postoje sopstvene intelektualne snage na koje se zemlje u razvoju mogu osloniti (bilo individualno, bilo kolektivno), neka se njima, za početak, dovede u pitanje data komunikaciona tehnologija. Zatim, zemlje u razvoju mogu ponuditi svetu i alternativnu komunikacionu tehnologiju. Ona ne mora biti na istoj razini savršenstva, brzine, dimenzija itd. kao tuda, ali sve te eventualne nedostatke ona bi mogla potreti ako se pokaže da ima prirodne korene i sazvuče sa drugačijim, endogenim (da ponovo upotrebim termin iz dokumenata UNESCO-a) obrascima kulture, civilizacije i s tradicijom. Borba za novi međunarodni informativni poredak je neosporno bila, i biće, borba za priznanje i održanje kulturno-civilizacijskog pluralizma, za identitet nedovoljno razvijenih društava i za njihov ravnopravan tretman u zajednici koju zovemo svet ili Zemlja. To zemljama u razvoju daje za pravo da sopstvenu kulturu i civilizaciju pretpostave (komunikacionoj) tehnologiji, i da s tog stanovišta svaku datu (komunikacionu) tehnologiju kritikuju i prevrednuju.

Naravno, moglo bi se ovakvom načinu razmišljanja prigovoriti da se zalaže za povratak u varvarstvo, u mitološki »izgubljeni raj«. Autor nije imao to na umu. On se samo, zajedno s Rismanom⁹, pita: zašto se sve mnogobrojne grupe evrocentristički civilizovanih ljudi, koji su doživeli i uživali blagodeti industrijalizacije, koji su »otkupili« komunikacionu tehnologiju, koji su u svakoj sobi raspolagali njenim aparatima i igračkama (muzičkim centrima, magnetoskopima, kućnim bisokopom, TV-igramama, itd. itd.), razočarani krenuli na Istok i Jug? Oni, izgleda, žele jednu primitivniju ali nepatvorenu, siromašniju ali ljudskom prisutnošću bogatu civilizaciju i kulturu!

Takođe, ovaj esej nije ni zalaganje protiv tehnoloških promena i dostignuća. On može tako da izgleda sve dok se, kao što je u samom početku rečeno, ne oslobodimo manira da pod komunikacionom tehnologijom uvek podrazumevamo isti, uvek jedan obrazac te tehnologije i njegove funkcije. Čak i futuristi najrazvijenijih nacija počinju da dovode takav stereotip u pitanje. »Današnji masovni mediji, i štampani i elektronski, potpuno su neophodni da se bave komunikacionim potencijalom i da obezbede potrebnu kulturnu raznolikost za opstanak. Umesto da u kulturi dominiraju nekoliko masovnih medija, civilizacija trećeg talasa će počivati na interaktivnim, demasifikovanim medijima kojima će se hraniti često veoma lična imaginacija i u skladu i izvan glavnih tokova misli u društvu« — piše Toffler¹⁰. Ovo što on piše imajući pred očima samo jedno, ali u mnogim aspektima »naj« društvo razvijenog dela sveta, možemo podići na viši plan. Zašto bi zemlje u razvoju čekale da se kod drugih ponovo dogodi de-masifikacija komunikacione tehnologije, da se oslobodi njena interaktivnost, ako je sve to već moguće, ako je ostvarljivo, i ako se može pokazati prihvatljivim za njihove unutrašnje vrednosti i potrebe? Zemlje u razvoju mogu biti smelo prve i u traganju za alternativnom komunikacionom tehnologijom, i u njenoj alternativnoj prameni.

Napomene

- 1 Alvin Toffler u knjizi: »The Third Wave«, Pan Books, London 1981.
- 2 Simpozijum eksperata iz nesvrstanih zemalja 1976. godine u Tunisu.
- 3 Dallas Smythe: »World Communications Year: Reality and Theory on the Information Age«, PCDS Directions, Vol. 1, No. 1, 1983.
- 4 Dr Breda Pavlič, Ciz Hamelink i Maja Budišin: »Novi međunarodni ekonomski i novi međunarodni informativni poredak«, Jugoslovenska komisija za saradnju sa UNESCO, Beograd 1983. str. 45.
- 5 Hans Magnus Encenzberger: »Nemačka, Nemačka između ostalog«, BIGZ, Beograd 1980. str. 12.
- 6 Dr Breda Pavlič i ostali, op. citat, str. 40 — 41.
- 7 Parafrazirano na osnovu predavanja koje je Rejmond Viliams održao na Kolarčevom univerzitetu u Beogradu.
- 8 Dallas Smythe: »Communications: Blindspot of Western Marxism«, Canadian Journal of Political and Social Theory, Volume 1, No. 3, 1977, str. 20.
- 9 Dejvid Risman: »Usamljena gomila«, Nolit, Beograd 1965, str. 43
- 10 Alvin Toffler, op. citat, str. 361.

dve pesme

ileana ursu

ČIJI JE OVO DUG

Sve dok se krijem
— ja to vešto činim —
u san, u jastuk,
u reč
imam snage za novi vek
imam osmeh
nadu

Često, u nevreme
ljubim
i bivam odgurnuta
Rukom bi radost dodirnula
oko — bolom ovladala.
— Ruka sve češće za bolom
oko radost mutno gleda.
Ljubav da me umiva
Reč da me pomiluje
San da se ostvari

Čiji to dug,
mili, plaćamo
kad stalno kroz poljupce
— kao dužnici —
vraćamo, vraćamo...

PESMA KAO STARNOST

Plutam između zidova
i točkova
Svuda zuje
(insekti, ljudi,
lovci).
Plutam i govorim
o čvrstom hodu.
Svaki razgovor sa mnom
započinju čudnim
VERUJU
Svaki se razgovor za mene
završava sa
UZALUD.
Nijedna nova reč.
Sve se svodi na san u javi
i
— da ne bih tugovala —
javu u snu.
To je stvarnost
veruj
To je pesma
uzalud.
Čak i ljubav zahteva
veruj
Veruje li neko meni?

S rumunskog preveo
autor